

INTERFAOL METODLAR VA ULARNING EKOLOGIK TUSHUNCHALAR BILAN BOG'LIQLIGI

*Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti Pedagogika fakulteti
dekani, Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)*

Salomova Ra'no Vassiyevna,

*Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti Ta'lim va tarbiya
nazariyasi va metodikasi (boshlang'ich ta'lim) ixtisosligi 2-bosqich magistri*

Maftuna Meliboyeva

Annotatsiya: Mazkur maqolada interfaol metodlarning ta'lim-tarbiya jarayonidagi o'rni, ularning o'quvchilarda ekologik tushunchalarni shakllantirishga ta'siri tahlil qilingan. Interfaol metodlar nafaqat o'quvchilarni faol fikrlashga undaydi, balki ularning tabiatga nisbatan mas'uliyat hissini shakllantirib, ekologik madaniyatni yuksaltirishga xizmat qiladi. Tadqiqotda innovatsion texnologiyalar, muammoli o'qitish, hamkorlikka asoslangan metodlar orqali boshlang'ich ta'limda ekologik qadriyatlarni singdirish yo'llari yoritilgan.

Kalit so'zlar: interfaol metod, ekologik tarbiya, ekologik madaniyat, boshlang'ich ta'lim, innovatsion texnologiyalar, barqaror rivojlanish.

Kirish. XXI asrda insoniyat oldida turgan eng dolzarb masalalardan biri – ekologik muvozanatni saqlash va yosh avlodda tabiatni asrash madaniyatini shakllantirishdir. Bu jarayonni samarali tashkil etishda ta'lim tizimining o'rni beqiyosdir.

Shu nuqtai nazardan, interfaol ta'lim metodlari ekologik tushunchalarni o'quvchilarga chuqur va ongli ravishda singdirish imkonini beradi. Chunki ular o'quvchini dars jarayonining markaziga qo'yadi, mustaqil fikrlash, kuzatish va tahlil qilishni o'rgatadi.

R.V.Salomova o'zining "Ta'lim jarayonida innovatsion yondashuvlar samaradorligi" nomli maqolasida таъкидлайди:

"Har bir ta'lim jarayoni — bu shaxsni shakllantirish maktabidir. Interfaol metodlar esa shu maktabning eng faol vositalaridan biridir. Ular orqali o'quvchi nafaqat bilim oladi, balki uni hayotiy faoliyatida qo'llashga o'rganadi."

(Salomova R.V., Pedagogika fanlari jurnali, 2022, №4, 56-bet.)

Asosiy qism

1. Interfaol metodlarning pedagogik mohiyati

Interfaol metodlar — bu o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi ikki tomonlama faol muloqotga asoslangan, o'quvchini ta'lim jarayonining sub'yektiga aylantiruvchi innovatsion metodlardir. "Aqliy hujum", "Fishbone", "Klaster", "Debat", "Insert", "Keys-stadi" kabi metodlar orqali o'quvchi fikrlash, tahlil qilish, bahslashish va xulosa chiqarish jarayonida faol ishtirok etadi.

Bu jarayon ekologik tushunchalarni shakllantirishda ayniqsa samaralidir, chunki ekologiya mavzulari amaliy hayot bilan chambarchas bog'liqdir.

2. Interfaol metodlarning ekologik ta'limdagi roli

Boshlang'ich ta'limda ekologik tarbiya o'quvchilarning atrof-muhitga bo'lgan munosabatini shakllantirishda asosiy omil hisoblanadi. Interfaol metodlar bu jarayonda quyidagi afzalliklarni beradi:

Kuzatuvchanlik va tahlil ko'nikmasini rivojlantiradi;

Ekologik muammolarni hal qilishda ijodkorlikni rag'batlantiradi;

Jamoaviy hamkorlik orqali mas'uliyat hissini kuchaytiradi;

Tabiatni qadrlash va himoya qilish g'oyasini mustahkamlaydi.

R.V.Salomovанинг "Boshlang'ich ta'limda ekologik tarbiyaning metodik asoslari" nomli ilmiy maqolasida таъкидланганидек: "O'quvchi ekologik tushunchani faqat darslikdan emas, balki amaliy faoliyat, muhokama

va kuzatish orqali anglaydi. Interfaol metodlar bu borada eng tabiiy pedagogik vositadir.”

(Salomova R.V., “Pedagogik innovatsiyalar” jurnali, 2023, №2, 41-bet.)

3. Amaliy tajriba

Denov tadbirkorlik va pedagogika institutida o'tkazilgan tajriba-sinov darslari shuni ko'rsatdiki:

“Fishbone” metodi asosida ekologik muammolar tahlili o'tkazilgan sinflarda o'quvchilarning ekologik bilim darajasi 25 % ga oshdi;

“Aqliy hujum” usuli bilan ishlangan darslarda o'quvchilar ekologik muammolarni yechish bo'yicha 40 dan ortiq taklif bildirdilar;

“Klaster” metodi orqali o'quvchilar “Tabiat – bizning uyimiz” mavzusida sabab-oqibat zanjirlarini mustaqil tuza oldilar.

Bu esa interfaol metodlarning ekologik tushunchalarni shakllantirishdagi didaktik va tarbiyaviy samaradorligini yaqqol tasdiqlaydi.

Tahlil va muhokama

Ekologik ta'limni samarali tashkil etishda faqat mazmun emas, balki metod ham muhim ahamiyatga ega. Chunki metod – bu bilimni ongga singdirish vositasidir. Interfaol metodlar o'quvchilarda:

ekologik fikrlashni,
tabiatga estetik va axloqiy munosabatni,
ekologik madaniyatni shakllantiradi.

R.V.Salomovanning ilmiy ishlarida ta'kidlanishicha:

“Ta'lim jarayoniga ekologik komponentni singdirish – bu nafaqat bilim berish, balki ongni o'zgartirishdir. Har bir bola o'zini tabiatning bir qismi sifatida anglaganida, haqiqiy ekologik tarbiya shakllanadi.” (R.V.Salomova, “Zamonaviy ta'lim va innovatsiyalar” to'plami, 2024, 72-bet.)

Shu nuqtai nazardan, interfaol metodlarning ekologik tarbiya bilan uyg'unligi – zamonaviy ta'limning asosiy tamoyillaridan biri hisoblanadi.

Xulosa: Interfaol metodlar ekologik tushunchalarni shakllantirishda o'quvchilarning faolligini, fikrlash mustaqilligini va mas'uliyat hissini kuchaytiradi. Ular nafaqat bilim manbai, balki tarbiyaviy omil sifatida ham samarali hisoblanadi.

Shu sababli, har bir boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi ekologik tarbiyaga yo'naltirilgan interfaol metodlarni o'z amaliyotiga tatbiq etishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. R.V.Salomova. Ta'lim jarayonida innovatsion yondashuvlar samaradorligi – Pedagogika fanlari jurnali, 2022, №4.
2. R.V.Salomova. Boshlang'ich ta'limda ekologik tarbiyaning metodik asoslari. – “Pedagogik innovatsiyalar” jurnali, 2023, №2.
3. R.V.Salomova. Zamonaviy ta'lim va innovatsiyalar. – Ilmiy to'plam, 2024.
4. M.Meliboyeva. Ekologik madaniyatni shakllantirishda zamonaviy ta'lim texnologiyalari roli. – Denov TPI talabalik ishlari to'plami, 2024.
5. UNESCO. Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives. – 2017.